

moeilijk. Werkzaam als zij waren in de landbouw hadden zij veel te lijden van droogtes en sprinkhanenplagen. In 1652 leidde dit tot een opstand, die met behulp van Taiwanezen werd onderdrukt. De relaties met de Taiwanezen worden onder meer beschreven in de zeer interessante verslagen van de landdagen te Saccam, waar eens per jaar alle dorpsoudsten verschenen. Dat waren overigens niet alleen mannen, maar soms ook vrouwen.

Deze publicatie is een nuttig werk met zeer veel belangwekkende informatie, voorzien van een adequate annotatie, een goed glossarium en uitstekende indices. Het is alleen jammer dat niet alle dagregisters bewaard zijn gebleven. Voor de 96 maanden die deze periode omvat, worden er slechts 45 gedekt door een dagregister. De redacteurs zijn daarom gedwongen geweest de hiaten te vullen met informatie uit andere documenten in het VOC-archief. Verder is het te betreuren dat de originele kaarten van het Taiwans Kanaal (xv) en Tamsuy en omstreken (xix) zo slecht gereproduceerd zijn, dat men er een goed vergrootglas bij moet halen om te kunnen zien wat er op staat. Helaas moest geconstateerd worden dat een dergelijk hulpmiddel ook in het laatste geval niet mocht baten.

G. J. Knaap

L. Blussé, *Bitters bruid. Een koloniaal huwelijksdrama in de Gouden Eeuw* (Amsterdam: Balans, 1997, 208 blz., f35, -, ISBN 90 5018 353 0).

Het eerste biografische essay over Cornelia van Nijenroode en haar malicieuze echtgenoot Bitter verscheen tien jaar geleden in *Strange company*, een studie van sinoloog/historicus Leonard Blussé over de koloniale samenleving van Batavia. De Japanse vertaling was getiteld: 'Otemba Cornelia no Tatakai', of 'De strijd van de ontombare Cornelia'. Twee brieven van de compagniesdochter aan haar Japanse moeder werden 300 jaar geleden op haar geboorte-eiland Hirado al geëerd als tekenen van *oya koko* (eerbied voor de ouder). Cornelia was dus al geen onbekende in Japan. Onlangs herschreef Blussé zijn eerste essay en vulde het verder aan. Het eindresultaat is nu in boekvorm verschenen. Aangezien Blussé uit allerlei rijke bronnen kon putten is het hem gelukt de langdurige juridische strijd rond het fatale verstandshuwelijk van Cornelia en haar Arnhemse landjonker Bitter op de voet te volgen, waarbij het koloniale decor uitvoerig in beeld wordt gebracht.

In 1956 kwam er een einde aan de zogenaamde 'handelingsonbekwaamheid van de vrouw'. Tot aan deze recente datum beheerde de man formeel de financiële middelen van de vrouw, omdat deze niet zonder toestemming van haar vader, voogd of echtgenoot over haar bezit mocht beschikken. In de Republiek van de zeventiende eeuw en Batavia, waar het Hollandse recht gold, was het al niet anders, zodat Hugo de Groot schreef: 'Over des vrouws goederen is des mans voogdij hier te lande zeer groot'. Cornelia van Nijenroode, na de dood van haar Nederlandse vader in Hirado voor 'een christelijke opvoeding' naar Batavia gestuurd, had met haar eerste huwelijk geen vergissing begaan. Haar echtgenoot Pieter Cnoll bracht het tot opperkoopman van het kasteel Batavia en vergaarde in korte tijd een groot fortuin. Op een schilderij in de VOC-zaal van het Rijksmuseum te Amsterdam staat het welvarende en tevreden echtpaar Cnoll met dochters en bedienden te pronken, tegen een exotische achtergrond van bergen en enkele verre koopvaardij schepen.

Toen de mislukte advocaat Joan Bitter naar Batavia voer om daar een met moeite verworven zetel in de Raad van justitie te gaan innemen, kwam zijn vrouw na een bevalling aan boord van het schip te overlijden. Hij bleef met vijf kinderen achter. Cornelia had inmiddels haar man verloren en Bitter dong een half jaar na zijn aankomst naar de hand van de rijke Bataviase

weduwe. Zo'n handelwijze was toen overigens niet ongebruikelijk. Men kan ook niet zeggen dat Cornelia met open ogen in de val liep. Ze liet een huwelijksvereenkomst opstellen, waarin haar vermogen, maar ook haar handelingsbekwaamheid zeker zouden zijn gesteld. De wet eiste voor het laatste echter de toestemming van de echtgenoot en die kon pas gegeven worden na de huwelijksvoltrekking. Bij de eerste financiële transactie van Cornelia na de trouwpartij in 1676 bleek Bitter deze toestemming te weigeren en hij liet meteen ook weten over Cornelia's hele bezit de voogdij te zullen voeren. Dat was het begin van een vijftien jaar durend huwelijksconflict, dat door de juridisch geschoolde Bitter met alle middelen die hij maar kende werd uitgevochten. Cornelia wist ook van wanten en gaf bijvoorbeeld nooit een complete inventaris van haar bezittingen.

Bitter is een onsympatieke hoofdpersoon. Hij is soms zo slecht, dat je je kunt afvragen of hij niet beter onopgemerkt in de archieven van de VOC en de Hoge Raad van Holland en Zeeland had kunnen blijven. In ieder geval wilde hij niet alleen Cornelia's geld beheren, maar probeerde hij het ook naar Holland door te sluisen. Of dat nu was om schulden af te betalen of als appeltje voor de dorst, wordt niet helemaal duidelijk. Gelukkig is Cornelia een aantrekkelijker figuur om een boek te rechtvaardigen en maken Bitters reisjournalen veel goed. Blussé houdt ook met gedegen achtergrondinformatie, allerlei levensgeschiedenissen, verbazingwekkend gedetailleerde feiten en plaats- en tijdgebonden termen (met glossarium), de lezer bij een interessante en goed geschreven les over de toenmalige maatschappij in Batavia, Holland en Japan. Het boek is bedoeld voor een breed publiek en begint en eindigt met een introspectie van de oude Bitter in zijn tuin aan het Bemmelsdijkje in Wijk bij Duurstede, het stadje waar de schavuit nog twee maal burgemeester werd na zijn 'bittere' avonturen.

Blussé beoogt met dit boek onder andere te laten zien wat er kon gebeuren als kibbelende echtelieden zich in de Gouden Eeuw van alle ter beschikking staande juridische middelen gingen bedienen. De conclusie luidt: de vrouw had, als het er op aan kwam, geen been om op te staan, en het rechtssysteem van de zeventiende eeuw was, zoals Blussé het zelf noemt, 'curieus van aard' — en dat was het.

Martha Catania-Peters

S. van der Veen, *Johan Willem Ripperda. De man die geen koning werd van Corsica* (Groningen: REGIO PROjekt, 1997, 112 blz., f34,95, ISBN 90 5028 092 7).

Sommige populair-wetenschappelijke publicaties zijn vanwege hun bronnengebruik net even te belangrijk om onbesproken te blijven in het wetenschappelijke circuit. Dit geldt ook voor het jongste biografische overzicht van Johan Willem Ripperda (1682-1737), een markante Groninger jonker die eind 1725 aan het Spaanse hof de top wist te bereiken. Hij werd echter binnen een jaar al weer ontslagen en zat enige tijd opgesloten op beschuldiging van *crimen laesae maiestatis*. Na een spectaculaire vlucht via Portugal kwam hij in Groot-Britannië terecht, om vervolgens met een korte tussenpoos in de Republiek zijn heil in Marokko te zoeken. Daar is hij eenzaam overleden. Van der Veen laat Ripperda tweemaal sterven, eerst apocrief als pasha en vervolgens met een nieuwe visie op diens laatste levensfase. Hierin is het Corsicaanse koningschap aan Ripperda's neus voorbij gegaan. Vóór zijn Spaanse periode was de jonker generaliteitsgedeputeerde voor stad en lande en ambassadeur namens de Republiek in Madrid geweest. Kortom, een bewogen carrière en ook nog een leven met drie vrouwen en enkele godsdienstwisselingen. In Ripperda zijn vele ingrediënten voor verdichting aanwezig en daarvan is buiten — maar ook in — de historiografie dan ook dankbaar gebruikgemaakt. Ook dit